

Starostlivosť o kultúrne hodnoty nášho rádu

Rím, 25. marec 1994

Slávnosť Zvestovania Pána

Všetkým vyšším predstaveným, a všetkým bratom nášho rádu na ich miestach

Najmilší bratia,
nech Vás Pán ochraňuje a nech Vás žehná,

Chcel by som sa spolu s Vami zamyslieť nad témou, ktorá už niekoľko desiatok rokov stojí v popredí záujmu spoločenských kruhov, a tie jej venujú osobitnú pozornosť a jej dôležitosť sa potvrdzuje aj u mnohých rehoľných a laických inštitúcií, hoci s iným zámerom.

Rýchle kultúrno-sociálne premeny, ktoré sú typické pre toto storočie, a ktoré, ako sa zdá, nás vedú v ústrety novým a nepredvídateľným situáciám, vytvorili kvázi opačnú reakciu: Nútia nás podvedome a citlivo vnímať každé svedectvo, ktoré prichádza z veľkej diaľky a ktoré tvorí naše korene, ktoré objasňujú, potvrdzujú a poukazujú na kritériá, ktoré boli užívané pri rozhodovaní sa.

V kruhoch samotnej Cirkvi sa aktuálne prehodnocuje nesmierne historicko-umelecké dedičstvo, ktoré je plodom a svedectvom jej viery a jej kultúry, a ktorého hodnotenie nechce len zachovávať toto dedičstvo, ale ho aj zhodnotiť z pohľadu filologickej a kritickej lektúry.¹

Pochopiteľne, že povedomie nutnosti inkulturácie nás presvedča, že mnohé veci, ktoré vlastníme a ktoré nás sprevádzajú v každodennom kláštorom živote, sú obzvlášť významné a vyžadujú z našej strany záujem a starostlivosť. Taktiež preto, lebo to nie sú len „veci“, ale aj „hodnoty“.

Keďže sme deti doby a tiež deti Cirkvi, musíme sa zamýšľať nad postojmi minulosti a snažiť sa chápať ich motiváciu. To, čo prežívame teraz je nová kultúrna situácia, skutočnosť, ktorá v nás má najsť svojich dynamických protagonistov a nie len tých, ktorí sú v nej pasívni a nezainteresovane prítomní. Kultúra, ktorá sa mení, nesmie z nás urobiť obeť, ale musí v nás najsť činiteľov bohatých na tvorivosť a nápady.

1. Kultúrne hodnoty

V minulosti sa užíval pojem „historické a umelecké dedičstvo“ na označenie toho, čo bolo rokmi vzdialené a zachovalo sa. Toto pomenovanie vyvolávalo dojem, že sa jedná o vlastníctvo nemovité, nemé a ktoré sa nás netýka.

¹ Starobilé a bohaté je tradičné zákonodarstvo Cirkvi v tejto oblasti. Porov. Accademia delle Arti e del Disegno, *Congressi internazionali per la difesa delle opere d'arte appartenenti alle nazioni e alle religioni*: Firenze, 1971 a 1975 (Firenze 1981).

Dnes sa preferuje - taktiež v terminológii Cirkvi - užívanie pojmu „kultúrne hodnoty“, pretože sa tak zvyrazňuje, že sa jedná o živé dedičstvo, ktoré má čo povedať každej kultúre a je teda stále aktuálne. Termín „kultúrne hodnoty“ má dynamickejší akcent.

To, čo nazývame „kultúrne hodnoty Cirkvi“, zahŕňa rozličné a to aj významné aspekty: umenie (sochárstvo, architektúru, hudbu, liturgiu, atď...), knižnice, archívy,... ktoré sú kultúrnym vlastníctvom Cirkvi minulosti i súčasnosti.

Môže sa zdať, že sa jedná len o niečo nepodstatné, o niečo, čo sa netýka našej tradičnej služby. Avšak neslobodno zabudnúť, že sa kultúrne hodnoty môžu stať významnými pastoračnými hodnotami.

Vo svojom apoštolskom liste z 5. mája 1993 pápež Ján Pavol II. poznamenáva, že „viera, smeruje svojou prirodzenosťou k vyjadreniu v umeleckých formách a v historických svedectvách sa ukazuje zjavnou jej evanjelizačná sila a kultúrna hodnota“.²

Aj my, kapucíni sme pozvoľne objavili hodnotu františkánskeho svedectva uchovaného v oných historicko-umeleckých ideáloch, ktoré dali život našej „chudobnej“ materiálnej kultúre, ktorá dokumentuje a objasňuje náš život a našu históriu.³ A to, či sa už jedná o materiu zviazanú so životom niektorého z našich bratov pre jeho povest' svätosti - a o to sa zaujímajú príslušné vicepostulácie - alebo sa jedná o vyjadrenie každodenného života bratov.

V podstate sa už pred pár rokmi niektoré provincie rádu postarali o zachovanie a zhodnotenie vlastného kultúrneho a materiálneho dedičstva, ktoré dokumentuje miestny život kapucínov a ich rozhodnutia.

Naši bratia Bernard z Andermattu⁴ a Paschal Rywalski⁵, moji predchodcovia v službe rádu, a tiež aj ja sám⁶, sme na to upozorňovali.

A teraz sa vraciam k téme, aby sme nedbanlivosťou, ponechaním a ľahostajnosťou neprišli o *hlas* a o možné *svedectvo*, ktoré nám tieto hodnoty môžu poskytnúť, a tiež, aby tieto hodnoty boli po františkánsky zachované pre dobro všetkých.

Pokračujúc, takpovediac v bratskej konverzácii, načrtnem niektoré inšpiračné princípy a pár návrhov postupu, ktoré povedú k ich uchovaniu a patričnému ohodnoteniu.

2. Inšpiračné princípy

Každé dielo (umelecké, historické, archivistické, knižné...), ktoré má samo osebe historickú i duchovnú hodnotu a ktoré napomáha pochopeniu našej minulosti tak, aby sme ju asimilovali a odovzdávali ďalej je *kapucínskou kultúrnou hodnotou*.

Je dobré a dôležité všimnúť si, že v súčasnosti rastie citlivosť voči historickému a umeleckému dedičstvu v tom zmysle, že sa neobmedzuje len na uchovanie umeleckého, či historicky cenného diela, ale sa ho zároveň snaží aj pripomínať a tak oň vzbudzovať záujem.

² Ján Pavol II, *Lettera apostolica per l'unione del Consiglio della Cultura con il Consiglio per inon-credenti*, AAS, LXXXV (1993) 549-552.

³ Porov. Costanzo Cargnoni (ed.), *I Frati cappuccini: Documenti e testimonianze del primo secolo*, IV (Perugia 1992) 1464- 1732.

⁴ Bernard z Andermatt, *Commentaria circa Ordinationes et Decreta novissima Capituli Generalis LXV*, in AOFM Cap 4 (1888) 218-219.

⁵ Porov. Pasquale Rywalski, *Litterae de bibliothecis et archivis*, in AOFM Cap 88 (1972) 235-256. Pasquale Rywalski, *Relazione al Capitolo generale* 1976, in AOFM Cap 92 (1976) 155-156.

⁶ Porov. Flavio Roberto Carraro, *Reflexiones et lineamenta laboris ad culturam promovendam*, in AOFM Cap 102 (1986) 170-192; ID. *Studia bibliothecaeconomiae promoventur*, in AOFM Cap 103 (1987) 109-110; ID, *De culturis populorum*, in AOFM Cap 103 (1987) 284-306.

Preto v centre našej pozornosti musia byť ako uchovanie cenného diela, tak aj - a to predovšetkým - ocenenie jeho významu. Musíme si uvedomiť, že uchovanie pamiatok a ich ocenenie sú navzájom úzko späté.

Uchovanie

Je urgentné ako nikdy predtým, aby sa chránili a uchovali pri živote kultúrne svedectvá, ktoré nám zanechali naši spolubratia.

Akákoľvek snaha o záchranu a zachovanie má začať starostlivým štúdiom a poznaním, zhromaždením a spracovaním inventáru nášho kultúrneho dedičstva. S upozornením na to, že pri ochrane a konzervácii je nutné použiť vhodné technické prostriedky, ako to odporúča archivistika, múzeografia a pod.

Ocenenie

To, čo nám zanechali naši bratia, nech je považované za *hodnotu* predovšetkým pre svoju nezastupiteľnú úlohu svedectva o živote a aktivitách našich bratov kapucínov, a tiež preto, že sa jedná o Boží dar, ktorého sa nám dostalo ich prostredníctvom (porov. Konšt 97,3) a len následne môžeme uvažovať o estetickej a ekonomickej hodnote diela.

Je vhodné, povedal by som, rozvinúť, takpovediac pastorálnu pozornosť, ktorá by nám priblížila naše kultúrne hodnoty ako príležitosť a okamih, ktorý je privilegovaný, nezávislý od liturgie a od katechézy, aj keď nimi môže byť často vhodne dopĺňaný.

A v tej istej chvíli je veľmi vhodné poskytnúť na tomto bohatstve účasť veriacim, a zvlášť naším františkánskym bratom a sestrám.

Je nevyhnutné, aby sa v každej oblasti rádu ustanovila komisia pripravených rehoľníkov a kvalifikovaných a kompetentných laikov, ktorí by sa radili a pracovali na ochrane a docenení našich kultúrnych hodnôt (porov. Konšt 130,3).

Snahy o uchovanie (katalogizáciu, konzerváciu) a oceňovanie kultúrnych hodnôt si vyžadujú finančné náklady, ktoré obyčajne rád (provincia, bratstvo) nie je v stave poskytnúť. Je teda možné, v závislosti od situácie a sociálnych podmienok, hľadať zodpovedné vonkajšie zdroje pomoci: štátne, či súkromné, a to aj v podobe asociácií vytvorených na tento účel. To je vhodné aj užitočné aj pre mladé prítomnosti nášho rádu, ktoré vlastnia cenné historicko-kultúrne hodnoty, ktoré by mohli byť za aktuálnych pohnutých okolností zničené, alebo by sa mohli stratiť.

Záujem o kultúru sa na administratívnej úrovni často stretáva so štátnymi štruktúrami a organizáciami, s ktorými je treba jednať v duchu vzájomnej úcty, spolupráce, ale aj jasnej a neoddiskutovateľnej autonómie.

Pre splnenie tejto úlohy treba mať bratov, ktorí sú pripravení aj po stránke vedecko-technickej. Odporúča sa, aby navštevovali kurzy vyššieho štúdia zamerané na kultúrne hodnoty, ktoré sú vedené na inštitútoch, ktoré boli za týmto účelom zriadené v rozličných krajinách a taktiež na Gregoriánskej univerzite v Ríme.

3. Návrhy postupov

Pamätajúc na inšpiračné princípy, zdá sa mi vhodné predstaviť niektoré návrhy postupov, ktoré osobitne zohľadňujú archívy, knižnice a múzeá.

Archívy

Archív je súborom prijatých a vyslaných úradných dokumentov pre vlastné účely, alebo pre vykonávanie zodpovedajúcich úloh.

Naše konštitúcie hovoria: „Na generálnej a provinciálnej kúrii, v dome viceprovinciála a regulárneho superiora, ako aj v našich jednotlivých domoch má byť archív, v ktorom sa v tajnosti uchovávajú všetky nutné doklady a všetky pamätihodnosti sa majú presne zapisovať tým, komu bola táto starosť uložená. Okrem toho sa má viesť aj inventár dokladov, ktoré sa v archíve nachádzajú“ (Konšt 143,1-2).

Je veľmi dôležité, aby aj malé „miesta“, alebo okrajové kláštory uchovávali vlastnú dokumentáciu, ktorá nezriedka nadobúda časom veľký význam. Ak by boli ťažkosť s uchovávaním týchto materiálov priamo na mieste, je možné zhromaždiť materiály z rozličných miest v jedinom archíve.

Provinciálny archív nech uchováva všetku dokumentáciu provincie. Je určený k tomu, aby sa v ňom zachovala „komplexná dokumentácia“ provincie. To isté platí ohľadom viceprovincií a kustódií.

V *archíve provinciálnej kúrie* nech sa uchováva „priebežná“ dokumentácia každodennej činnosti kúrie, ktorá je nutným prostriedkom k zabezpečeniu aktuálnych záležitostí.

Provinciálny minister so svojím definitóriom nech ustanoví, ako často sa budú dokumenty z archívu kúrie prevádzať do provinciálneho archívu.

Archív Provinciálnej kúrie nech je zriadený podľa tých istých zásad, ako provinciálny archív. Zvláštna starostlivosť nech sa venuje eventuálne cenným manuskriptom (rukopisom), ktoré sú vo vlastníctve našich bratov, aby sa včas zhromaždili v prípade ich úmrtia.

Tajný archív nech je na každej kúrii a zodpovedá zaň priamo minister provinciál. Nech je zriadený tak, ako to určuje Kódex kanonického práva (kán. 489-490).

Archív bratstva nech uchováva dokumentáciu (rukopisy a tlačené dokumenty, ktoré súvisia so životom bratstva a sú užitočné pre históriu), ktorá prichádza z Generálnej kúrie, z cirkevných úradov, od rehoľníkov i civilných osôb. Tiež nech sa tam zaznamenáva a uchováva to, čo im bolo z bratstva odoslané.

V archíve bratstva nech sa uchovávajú knihy a dokumenty, ktoré sa vzťahujú na ekonomické záležitosti domu a tiež kronika. Archív nech je umiestnený v uzatvorenej vyhovujúcej miestnosti.

Rehoľníci a iné osoby nech tam vstupujú len s vedomím brata, ktorý je zaň zodpovedný.

Iné archívy: minister provinciál so svojím definitóriom nech rozhodne, či je vhodné mať, a ak áno, nech ustanoví podmienky pre zriadenie a udržiavanie archívov provinciálnej rady pre formáciu, domov formácie, tretieho rádu, farnosti a iných inštitúcií.

Knižnice

Ohľadom knižníc naše konštitúcie hovoria: „Okrem ústrednej, alebo krajovej knižnice, ktorá sa veľmi odporúča, vo všetkých domoch má byť spoločná knižnica, vhodne vybavená pre potreby daného bratstva. Prístup k našim knižniciam tam, kde je to možné, nech majú i cudzí, musia však byť zachované potrebné záruky“ (Konšt 40, 5).

Centrálne provinciálne knižnice, odporúčané našim zákonodarstvom, nech je vybavená veľkými dielami na konzultáciu (zvlášť z biblickej a teologickej oblasti), ktoré sa

nemôžu nachádzať v knižniciach všetkých bratstiev; zvlášť nech sa kultivuje sekcia františkánstva, ako náš najhodnotnejší príspevok k cirkevnej, civilnej, či miestnej kultúre. Nech sa v nej uchovávajú tie najstaršie pramene. Medziiným nech uchováva aj knižné pramene, ktoré sa už viac v miestnych bratstvách neužívajú, a v prípade duplikátov, nech sa pomýšľa na rozposlanie týchto materiálov do nových oblastí, kde sa organizujú knižnice; a nech sa skúma možnosť využitia vzájomnej výmeny, osobitne v rámci rádu,

Služba centrálnej provinciálnej knižnice nech je zabezpečená tak, aby uľahčila možnosť konzultácie nášho knižného dedičstva tak rehoľníkom provincie, ako aj učencom, ktorí o to požiadajú.

Provinciálna centrálna knižnica závisí na ministrovi provinciálovi, ktorý zabezpečí ekonomické záležitosti a dozrie na dodržanie ustanovení.

Knižnica spisovateľov a autorov provincie, ktorá môže byť jednou zo sekcií provinciálnej centrálnej knižnice, kvôli uľahčeniu uchovania a konzultácie tvorby našich spolubratov, nech zhromaždí a uchová všetku literárnu tvorbu bratov spisovateľov, tlačené kompozície našich bratov skladateľov a akékoľvek tlačené materiály, vytvorené v našich jednotlivých bratstvách.

Knižnica miestneho bratstva nech sa adekvátne zameria na formačné a apoštolské potreby bratov a na špeciálnu povahu toho ktorého bratstva.

Nech sa uvažuje, tam kde sa to ukazuje nevyhnutným, o zriadení *čítárne*, aby sa uľahčil návyk študovať a čítať bratom, ktorí by nemali byť vyrušovaní.

Okrem poriadku a upratovania nech sa berie zreteľ aj na iné prostriedky potrebné na uchovanie a ochranu knižného materiálu.

Prirodzene je veľmi užitočné udržiavať informačnú výmenu s knižnicami iných subjektov či inštitútov prítomných v oblasti. Brat knihovník nech je dobre pripravený, a ak je to možné nech navštevuje špeciálne kurzy potrebné a užitočné k vykonávaniu jeho funkcie.

Bratstvo nech určí ročne sumu na zakúpenie a uchovanie kníh a časopisov.

V prípade zrušenia niektorého bratstva (alebo rehoľného domu) provinciálny minister po vypočutí príslušnej komisie, či názoru odborníkov, nech určí, kam sa presunie knižný fond danej komunity.

Aspoň raz za tri roky nech minister provinciál zvolá všetkých bratov zodpovedných za komunitné knižnice, aby sa preskúmalo ich vedenie a prípadné problémy.

Zvláštna starostlivosť nech sa venuje knižniciam formačných domov (nad ktorými nech zvlášť bdie komisia pre formáciu), knižnice tretieho rádu a iných inštitútov zverených do našej starostlivosti.

Napokon nech sa zvláštna pozornosť venuje smerniciam, ktoré vychádzajú z iniciatívy pápežských komisií, a biskupských konferencií.

Múzeá

Od istého času sa v niektorých oblastiach nášho Rádu rozhodli zozbierať obrazy, bohoslužobné predmety, paramenty, odevy a iné veci vytvorené, či používané našimi bratmi, ktoré dokumentujú naše dejiny a našu hmotnú kultúru a sú svedectvom ideálu a ducha chudoby, ktorými sa v minulosti inšpiroval život a aktivita bratov kapucínov.

Zvlášť nech sa podporujú *múzeá kapucínskeho života*, ako užitočné a účinné pomôcky pre formáciu, informovanosť a evanjelizáciu. Nech sa zväži, či nie je užitočné a vhodné mať *misionárske múzeum*, múzeum, ktoré by v každej provincii pripomínalo bratov, ktorí svojou svätosťou, charitatívnou činnosťou, či vedou zasiahli významne do jej života.

Naše múzeá, ktoré zhromaždili doklady o našej kultúre a zbožnosti, nech sú duchovným a kultúrnym stimulom pre všetkých bratov. Nech sú aj pamätníkom na bratov, ktorí žili pred nami a vtlačili v dejinách smer nášmu kapucínskemu životu.

Zvláštna pozornosť nech sa venuje predmetom a dielam, ktoré nemôžu byť dostatočne ochránené v našich domoch na perifériách. V takých prípadoch nech sa uváži, či by nebolo vhodné preniesť ich do centrálného múzea.

4. Záverečné poznámky

Z posledných akcií nášho Rádu stojí za zmienku II. kongres kapucínskych štúdií *O dejinách kláštorov*, ktorý sa konal v Ríme 28. – 30. decembra 1986. Bol to kongres zameraný na historiografiu kláštorov, ale zaujímal, sa aj o naše knižnice a naše historicko-umelecké hodnoty...⁷

V roku 1973 v prejave k cirkevným archivárom pápež Pavol VI. povedal: „Naše archy papiera sú ozvenou, a stopami onoho príchodu Pána Ježiša na svet. A tak vážiť si tieto listiny, dokumenty a archívy znamená v istom zmysle, vážiť si Krista a spolucítiť s Cirkvou.“⁸

Ján Pavol II. pripomínajúc sté výročie sprístupnenia Tajného vatikánskeho archívu pre vedecké výskumy, poznamenal: „Starostlivosť o tieto dokumenty, o ich uchovanie a ich vhodné a primerané interpretovanie, počínajúc tými najjednoduchšími až po tie najvzácnejšie, je službou v záujme pravdy, je skutkom lásky k pravde.“⁹

Čo dodať k smernici, nášho ministra generála, br. Bernarda z Andermattu, napísanej v roku 1888, ktorú dnes môžeme nazvať prorockou: „Medzi veci, o ktoré sa gvardiáni majú starať popri obstaraní obživy, nech na prvom mieste patrí kostol, potom knižnica, a až potom iné naliehavé potreby v kláštoroch.“¹⁰

Dovoľte mi pripomenúť, čo som Vám napísal v roku 1986, keď som Vám odporúčal vytvoriť nové centrálné knižnice, špecializované knižnice a múzeá: „Myslím tým vybudovať archívy, ktoré majú byť vytvorené na vedeckom základe tam, kde ešte nie sú. Môžete pri tom nájsť účinnú pomoc u našich bratov z Historického inštitútu.“¹¹

Rád bude môcť byť v súčasnosti plodným, ak bude schopný uchovávať a doceňovať spolu so súčasným kultúrnym bohatstvom aj bohatstvo vlastnej minulosti. Preto by bolo veľmi užitočné, aby každá provincia, či konferencia ustanovila príslušné normy a zorganizovala stretnutia za účelom spoločnej reflexie a na podporu tejto oblasti nášho života.

Záverom by som chcel zhrnúť celú túto úvahu v naliehavej žiadosti adresovanej vám všetkým; žiadosti o to, aby ste podporovali vzájomnú výmenu nášho bohatého kultúrneho dedičstva - a to aspoň v oblasti vzájomnej informovanosti v rámci Rádu. Oporným bodom a prostriedkom rozširovania materiálov za týmto účelom by sa mohla stať Generálna kúria, ktorá má možnosť využiť služby centrálnych knižníc a múzeí rádu. Pripomínam tiež, že táto

⁷ Porov. AA. VV., *Per la storia dei conventi. Atti del 2° Convegno di studi Cappuccini*, Rím 28. - 30. december 1986 (Rím 1987).

⁸ Pavol VI., *Gli archivisti ecclesiastici*, in *Insegnamenti* (Cittá del Vaticano 1963) 614.

⁹ Ján Pavol II., *Il lavoro d'archivio e atto d'amore alla verità*, in *Insegnamenti IV. 1* (Cittá del Vaticano 1981) 881.

¹⁰ Bernard z Andermatt, *Commentaria circa Ordinationes et Decreta novissima Capituli Generalis LXV*, in AOFM Cap 4 (1888) 218.

¹¹ Flavio Roberto Carrar, *Reflexiones et lineamenta laboris ad culturam promovendam*, in AOFM Cap 102 (1986) 174.

téma tvorí jednu z povinných kapitol správy o stave provincie, ktorú musia vyšší predstavení pravidelne posielat' na Generálnu kúriu.

Drahí bratia, nezabudnite „ani uprostred všetkých starostí a požiadaviek, ktoré so sebou prináša život a apoštolát, že starostlivosť o zachovanie kultúrneho bohatstva našich dejín a našej spirituality nehodno zanedbávať. Všetky národy zeme prechádzajú obdobím hlbokých kultúrnych premien, ktoré so sebou prinášajú aj premenu mentality, a práve pre toto je nevyhnutné mať a zachovať pevné body, ktoré nám poslúžia pri hľadaní nového smeru, ktorým by sme mohli pokračovať v našom exode.¹² A to je práve to, čo sa podarilo sv. Františkovi a bratom, ktorí založili náš rád.

Nech Vás pri tom sprevádza sv. František, ktorý toľko trpel a modlil sa za to, aby našiel novú cestu, naviazanú na večne platné evanjelium.

Žehnám Vás a prajem Vám požehnanú Veľkú noc, naozaj bohatú na Pánovu milosť.

Br. Flavio Roberto Carraro
generálny minister

Rím, 25. marec 1994
Slávnosť Zvestovania Pána

¹² Porov. Atti dell Convegno degli Studiosi dell'Ordine dei Frati Minori Cappuccini in (Roma 1991) 564-567.